

РЕЦЕНЗИЯ

от професор дфн Валери Стоилов Стефанов,

СУ „Свети Климент Охридски“,

***на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“, област на висше образование: 1. Педагогически науки
професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението (методика на обучението по български език)***

Автор на труда: професор доктор Росица Александрова Пенкова, СУ „Свети Климент Охридски“

Тема: „Речевите жанрове в продължаващото обучение на учителите по езиковите дисциплини“

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Хуманитарно образование“, Департамент за информация и усъвършенстване на учители (ДИУУ), СУ „Св. Климент Охридски“. Съветът е разширен със следните членове: проф. дфн Димитър Веселинов Димитров – ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“, проф. дфн Валери Стоилов Стефанов – ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“, проф. дпн Маргарита Христова Георгиева – ШУ „Епископ Константин Преславски“ и доц. д-р Фани Евгениева Бойкова – ПУ „Паисий Хилендарски“.

Участниците в обсъждането са изразили положително отношение към изследването, мотивирали са своите мнения и са гласували единодушно за откриване на процедура за публична защита на труда пред научно жури.

***

Професор Росица Пенкова има дългогодишен опит в сферата на средното и висшето образование. Работила е като учител, училищен директор, научен сътрудник. Има богат преподавателски стаж в СУ „Свети Климент Охридски“, Департамент за информация и усъвършенстване на учители.

Професор Росица Пенкова е доктор по педагогика. Участвала е в редица национални и международни изследователски проекти, организираща е различни форуми по проблемите на образованието и квалификацията на учители. Автор е на повече от 120 публикации с теоретичен и приложен характер.

***

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, списък на библиографията и приложения.

Първото нещо, което може да се каже за изследването „Речевите жанрове в продължаващото обучение на учителите по езиковите дисциплини”, се отнася към неговата актуалност. Това е труд, който се обръща към възможностите и трудностите на комуникацията в съвременния свят, за да очертае пътища пред българското образование. Факт е, че електронната ера промени радикално глобалната комуникативна среда. Тя създаде многобройни нови възможности за общуване, но предпостави и занемаряването на базисни комуникативни компетентности. Днешното българско училище прави тези проблеми и последици болезнено видими.

Уводът представя базисните концептуални постановки, на които се опира изследването. Подчертана е значимостта на *комуникацията* през идеята за прагматичност и ефективност. Комуникацията е многоаспектна, предизвикателна и това налага добра ориентация и усилия за квалификация.

Училището като институция е очертано през идеята за традиции и трансформации. Съвременното училище е място, в което компетентността и мотивираността на обучаващите има все по-решаващо значение. *Речевите жанрове*, друго ключово понятие на работата, са разгледани като своеобразни интелектуални инструменти, средства за обучение и като обобщен показател за комуникативния потенциал и когнитивния ресурс на личността.

Важно място е отделено на фигурата на *учителя* като модератор на един все по-динамичен образователен процес. Учителят е предизвикан да реализира, с помощта на системата, един удовлетворителен личностен проект за професионално и кариерно развитие. Съсредоточавайки се върху всички тези неща, работата си дава ясна сметка и за средищната роля на *образователните политики* и за тяхната повече или по-малко успешна реализация в условията на съвременното българско училище.

В *първата глава* са разглеждани лингвометодическите аспекти на научните, медийните и официално-деловите жанрове. Постановките, от които се тръгва, са добре формулирани като теория и апробирани като практика. Азбучна истина, на която работата нееднократно се позовава, е, че различните ситуации на общуване предполагат двустранни компетентности – от една страна, да се отправят съобщения, устни или писмени, а от друга страна, да се възприемат и адекватно да се интерпретират тези съобщения.

Актът на комуникацията, както е добре известно, предполага активирането на разнообразни културни фонове и фондове, това е основна постановка и на обсъждания труд. Комуникацията е сложен обмен, сплитане на информационни и ценностни аспекти. Комуникативната бедност е сериозен проблем на съвременното човечество. Тя означава ограничен ресурс за устно и писмено изразяване, подчертан диктат на прагматиката, контекстуална дезориентация, интерпретативна немощ.

Правилно е подчертано, че комуникативната компетентност има базисно значение за съвременната хуманитаристика. Но следва да е ясно, че тази компетентност има решаващо значение и за цялостния облик на едно общество. Обществата в упадък са комуникативно занемарени, диалогично неефективни. Предизвикателствата пред българската образователна система от тази гледна точка са огромни и съдбовни. Учителите са призовани да направят ценностите преводими, разбираеми за едни млади хора, погълнати от атракциите и изкушенията на електронния свят. Да се „оптимизират процесите на

общуването“ не означава просто да се разбираме по-добре на основата на владенето на определени чужди езици, жанрови формати и стратегии за въздействие. Това означава и способност за ориентация във фикционални светове, в системи от условности, в метафори, в „меки“ кодировки.

Езиковата култура е нещо повече от умението да се изразяваш добре и правилно. Езиковата култура е шанс да се стои в езика като съкровищница, като място на вековен опит, като обиталище на смисли. По ред причини българското училище все по-малко успява да постигне тази култура, но вероятната надежда на изследвания като обсъжданото тук е, че все още не всичко е загубено, че едни добре обучени и мотивирани учители ще го изтръгнат от маргиналията, ще надмогнат леността и ще изведат от неговите класни стаи добре мислещи и ценностно ангажирани млади хора.

Тоест, говорим за методиката, разбрана като ценностен ангажимент, не само като обикновен алгоритъм, като разписан път за постигане на някаква прагматична цел. „Общата европейска езикова рамка“ не отменя ангажимента ни да продължим да градим българския дом на езика, доколкото този дом е все още пространство на базисните ни идентификации и мотивации.

В тази част на изследването различните жанрове са коректно представени и е осмислена ефективността им в продължаващото обучение на учителите. Именно на основата на правилно преценените потребности са изготвени и примерни учебни материали за квалификационни курсове. Тук се откроява и една от най-съществените положителни характеристики на това изследване – неговата прагматична ориентираност, умението концептуално да се използва вече натрупания опит.

Втората глава на научния труд се занимава с методическата система за работа с речевите жанрове в продължаващото обучение на учители. Тук отново се разглеждат институционалните рамки на проблема и неговите документни разписания. България основателно е видяна като част от европейското образователно пространство, от европейските образователни политики.

Направените препратки към чуждия опит са полезни, но и са мотивиращи от гледна точка на възможността за сравнения и поучения.

Основното в тази глава е разработената системата за работа с речевите жанрове в продължаващото обучение на учителите. Представени са модели, оценена е ефективността им. Същественото е, че системата е съотнесена към реалните потребности на учителите и е изградена в съответствие с техните мнения и препоръки.

Ясно са посочени и затрудненията, които идват от различни посоки – ниски нива на компетентност, слаба библиографска обезпеченост по конкретни теми и пр. Приложената квалификационна програма за придобиване на ПКС от преподаватели по езиковите дисциплини е също в потвърждение на оценката за прагматичната ориентация на труда, за която вече стана дума.

В *третата глава* на работата е дадена обхватна оценка на ефективността на прилаганата методика за работа с речевите жанрове в продължаващото обучение на учители. Много точно е представена методиката на изследването, посочени са и гаранциите за неговата коректност. Използвани са основно количествени методи, както и допълнителни методи като групова дискусия, беседа, интервю.

Обхванатият период от 2008 до 2013 г. дава възможност да се направят изводи за нагласите на учителите относно продължаваща квалификация, за очакванията им по отношение на самите квалификационни курсове, както и за собственото им професионално развитие. Набраната информация е особено важна, защото тя може да бъде структурен компонент от усилията за повишаване ефективността на обучителните процеси. Практиката вече е показала, че квалификацията може да бъде и зле разписана, самоцелна, неефективна, да се превърне в институционално упражнение за получаване на сертификати, в административна битка за валидиращи документи.

Още нещо съществено, събраната и правилно интерпретирана информация дава добра представа за професионалния облик на самите учители, за нивото на

техния опит, за спецификата на компетентностите им. Тоест, по този начин учителите, на основата на своите компетентности и интереси се превръщат в активен фактор при формирането на квалификационните курсове. Оттук и разбираемите очаквания на учителската общност спрямо образователните политики – да бъдат гъвкави, да предлагат актуална информация, ефективни алгоритми в хода на конкретната им работа като специалисти в отделни дисциплини. Напускането на схоластиката и обръщането към практиката е видно като ключово условие за успеха на квалификацията.

Можем да направим извода, че точно очертаните „лингвометодически характеристики на речевите жанрове“ съдействат да се изгради ясна визия за потребностите на преподавателската общност. Да се съставят методически коректни и прагматично ориентирани квалификационни програми за обучение на учителите.

Комуникативните умения на българските учители са един от същностните фактори за преодоляване кризата на българската образователна система, част от надеждата, че предстоят и хубави дни за такава важна национална институция като училището.

Заключението реферира основните моменти на изследването, посочва постигнатите резултати и изтъква тяхната значимост по посока оптимизацията на образователните политики и гъвкавостта на прилаганите методики.

***

По темата на дисертационния труд има достатъчен брой публикации - 12.

Авторефератът точно представя основните тези, наблюдения и изводи на дисертацията. Научните приноси са коректно посочени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на професор доктор Росица Пенкова е актуално и добре изпълнено изследване с безспорни приносни достойнства. Обучението на

учителите е разгледано в контекста на цялостната образователна политика, която поставя преподавателя пред редица предизвикателства, в центъра на динамично протичащи процеси и трансформации. Показани са различни модели за работа и на основата на богат емпиричен опит е осмислена и оценена тяхната ефективност.

Давам своя положителен вот за обсъждания дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на професор доктор Росица Александрова Пенкова.

20.07.2018 г.

Рецензент:

Проф. дфн Валери Стефанов